

A VIDÉKFEJLESZTÉS JELENE ÉS JÖVŐJE MŰHELYKONFERENCIA KECSKEMÉT, 2014. JÚNIUS 24.

Bevezető gondolatok a magyar vidékről, a vidék tudományokról Plenáris előadások

A Hotel Három Gúnár rendezvényháza adott otthont a NAKVI és a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat által 2014. június 24-én, Kecskemétre szervezett műhelykonferencia délelőtti plenáris előadásainak. A rendezvény célja az volt, hogy bemutassa a „Vidékkutatás 2012-2013” című kutatási program legfrissebb eredményeit. A program elkészítése során inter- és multidiszciplináris megközelítésmódra volt szükség, melyet a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete koordinált, az MTA Agrártudományi, valamint Ökológiai Kutatóközpontjának részvételével.

A hatalmas érdeklődéssel övezett rendezvény **Eperjesi Tamás** a NAKVI Vidékfejlesztési Igazgatóságának igazgatója köszöntő szavaival vette kezdetét. Az MNVH elnöke, **Medgyasszay László** osztotta meg gondolatait az egybegyűttekkel, azzal a központi hasonlással, hogy Budapest az ország szíve, azonban test is kell az élethez, melyet a vidék jelent. Nem elég pusztán a gazdálkodást támogatni, hanem szükség van a vidéki közösségek létfeltételeinek biztosítására is, melyhez elengedhetetlen a tudományos megalapozás. A bemutatott kutatási program ezt igyekszik megteremteni és alapot nyújtani a 2014-2020 közötti EU-s finanszírozási időszakhoz. **Németh Tamás** az MTA Agrártudományi Kutatóközpont Talajtani és Agrokémiai Intézetének kutatóprofesszora úgy vélte, hogy a vidéket nem fejleszteni, hanem élni hagyni és helyzetbe hozni kell. Ennek alátámasztására az elmúlt több mint tíz évben folyó kutatásaik, vidéki interjúik alapján fogalmazta meg azt, hogy nem pusztán a fejlesztési források számítanak, hanem annál fontosabbnak tekinthető az oktatás helyben való biztosítása, a közlekedési elérhetőségek megteremtése és a bürokratizmus, illetve a pályázati nehézségek megoldása. **Mezőszentgyörgyi Dávid** az MNVH főtitkára úgy vélte, hogy nagyon gazdag a kutatási tematika, mely fontos ajánlásokat és helyzetelemzéseket tartalmaz. Ugyanakkor a tudományos munkák egy részét csak történelmi távlatban lehet igazán mérlegelni. **Perger Éva** az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézetének (KRTK RKI) igazgatója koordinálta a nagyszabású kutatást. Véleménye szerint a vidéki tudományok több tudományterületet átfogva tudnak olyan komplex látásmódot biztosítani, melyben a társadalom, a gazdaság és a környezet sajátosságait és folyamatait együttesen lehet vizsgálni. Ezt figyelembe véve a vidékkutatási program a három (már korábban említett) akadémiai kutatóközpont részvételével és sok külső szakértő bevonásával impozáns kutatási eredményeket ért el. De a program talán még ennél is fontosabb hozadéka, hogy létrejött egy virtuális vidékkutató hálózat, mely felválthatja az eddig jellemző elszigetelt kutatásokat. **Csatári Bálint** a MNVH elnökségi tagja megidézte a „hely szellemét” és számos érvet említett, hogy miért Kecskemét adta az ideális helyszínét ennek a konferenciának. Reményét fejezte ki, hogy a kutatás eredményei „termékeny talajra hullanak” majd.

Az első plenáris előadást a „fenntartható mezőgazdaság, helyi gazdaságfejlesztés” témakörében **Horváth András** az MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézetének munkatársa a „Fenntartható mezőgazdaság” címmel tartotta meg. Kihangsúlyozták, hogy a fenntartható mezőgazdaság egy idea, mely a természethez való tudatos (és nem feltétlenül kényszerű) alkalmazkodás nélkül elérhetetlen. A fenntarthatóság egyik fontos indikátoraként a biodiverzitást nevezték meg, melynek csökkenése egyre inkább megfigyelhető szerte Európában. A biodiverzitás csökkenésének megakadályozása érdekében:

- meg kell állítani a mezőgazdasági parcellák terjeszkedését a természet-közeli területeken;
- fenn kell tartani és helyre kell állítani a természetvédelmi területeket;
- támogatni kell a kevésbé intenzív, környezetkímélő mezőgazdaság térhódítását.

Az ökológiai folyamatok nem irányíthatók mérnöki jelleggel – legyen szó indirekt, vagy tudatos beavatkozásról –, éppen ezért szükséges a monitorozás, hogy értékelni lehessen a tendenciákat és a hatásokat. Nem utolsó sorban a tevékenységekbe be kell építeni az egyéni és helyi közösségi tapasztalatokat.

A második és harmadik plenáris előadást a „vidéki térségtípusok és fejlődési útjaik” témában **Farkas Jenő Zsolt** és **Finta István** tartotta az MTA KRTK RKI Alföldi, illetve Dunántúli Tudományos Osztályáról. Előbbi előadás a vidéki térségek meghatározására, a magyar vidék európai térben való elhelyezésére irányuló kutatás tapasztalatait foglalta össze. A lehatárolás több szempontból is fontos:

- egyrészt az új Vidékfejlesztési Program célterületének meghatározása;
- másrészt az EMVA-n belül egyes intézkedések támogatási területek indikálása;
- a LEADER/CLLD jogosultság területével kapcsolatos kérdések vizsgálata miatt.

A lehatárolás elkészítése során különböző területi szintek figyelembe vétele ajánlott, de az egyértelmű, hogy szükség van a települési szintnél nagyobb térségi kategória kialakítására. Ugyanakkor fontos az is, hogy a különböző területi szintek koordináltsága biztosított legyen. Annak ellenére, hogy összességében véve lenne igény a térségi alapon differenciált vidékfejlesztésre, az esettanulmányok terepi kutatási tapasztalataiból a hagyományos fejlesztéspolitikába átvihető térbeli differenciáltságot nem sikerült feltárni. Sokkal inkább jellemző az, hogy számos probléma közösnek tekinthető a vidéki térségekben:

- a népességmegtartó képesség csökkenése;
- a társadalmi (tőke) kapacitás erodálódása;
- a gazdaság stagnálása, a munkahelyek hiánya;
- a térségen belüli, valamint a külső elérhetőség kérdése;
- strukturális problémák a hazai terület- és vidékfejlesztés felépítéséből, intézményrendszeréből adódóan.

Emellett jelen vannak azok a térségek, melyek valamelyest jobb helyzetben vannak – elsősorban a főváros, vagy a regionális központok közelében, illetve ott, ahol a szocialista ipari termelés piactudományi körülmények között is versenyképes tudott maradni, valamint ahol a helyi politikai vezetés kapacitásai jobbnak tekinthetők.

Finta István előadásában bírálta a vidékfejlesztés eddigi megvalósítását, mivel szerinte nem jut eléggé érvényre a kohézió előmozdítása, mely az egész rendszer célhierarchiájának csúcsán áll. A vidéki sokféleség és sokszínűség nem tud igazán érvényre jutni a fejlesztéspolitikában, mivel a fejlesztések 95%-a ágazati jellegű. A LEADER/CLLD típusú kezdeményezések jobban figyelembe tudják venni a helyi sajátosságokat és ezeknek a piaci réseket kellene megcélózniuk (megfelelő motivációval és támogatással). A vidékgazdasági mainstream és a fejlesztéspolitikai realitás azonban jellemzően nem ebbe az irányba mutat és a jövőben is a fejlett városi térségek gazdaságának további fejlesztése körvonalazható. Felmerül a kérdés, hogy a jövőben mellé- vagy alárendelt viszonyban fog állni egymással a „város” és a „vidék”; elnéptelenedő és szegregált vidék formálódik, vagy sikerül életteret tenni a vidéki közösségeknek?

Szörényiné Kukorelli Irén, az MTA KRTK RKI tudományos tanácsadójának előadása a „tudásátadás és innováció” témaköréhez kapcsolódott. Szerinte a sikeres vidéknek van

népességmegtartó és közösségformáló ereje, a sikernek pedig számos látható fizikai és láthatatlan humán eleme van. A vidéket (is) érő kihívásokra adható válaszok egyike az innováció, és – Schumpetert idézve – annak tekinthető minden olyan folyamat, tevékenység, amely korábban nem volt jellemző az adott területre, de bevezetésre került, és gazdasági vagy társadalmi értékteremtéssel járt. Rurális innováció az a tevékenység, amely a helyi emberi és természeti erőforrásokat képes beépíteni, hasznosítani a fejlesztés folyamata során, akár úgy, hogy a helyi lakosságot képzés árán bevonja, akár úgy, hogy a térségbe képzett munkaerő áramlik. A kutatócsoport a vizsgálat során 65 gazdasági (pl. környezetipar, szociális szövetkezet), társadalmi (pl. a szervezeti innováció egy fajtája, a falugondnoki hálózat), gazdasági és társadalmi innovációt, illetve ún. traditiovation-t (múltból eredő kreatív innováció – pl. a hőveji csipke) azonosított. Az innovációkat elsősorban a 40–49 év közötti korosztályba tartozók, a túlnyomórészt felsőfokú végzettséggel rendelkezők, illetve dominánsan férfiak valósították meg. Nem elég azonban csak az innovátor személye, mivel számos feltétele van annak, hogy egy-egy innováció megvalósulhasson és életképes maradjon egy vidéki térségben.

Váradai Monika Mária, az MTA KRTK RKI tudományos főmunkatársának előadása a „szegénység és társadalmi befogadás” témájáról szóló műhelybeszélgetést alapozta meg. A települési deprivációs indexen alapuló számításaira építve (is) beazonosíthatóak a strukturális válságtérségek, a szegregálódó területek és a krízisövezetek Magyarországon. A feltárt problémák jól láthatóak a kistérségek esetében és azt is kimutatták, hogy polarizálódtak a különbségek a településállományon belül. Ugyanakkor a szegénységet kifejező tényezők szerepe átalakulóban van, mivel egyesek jelentősége csökken (infrastruktúra, szolgáltatások helyi elérhetősége), vannak stabilan meghatározó tényezők (jövedelem, képzettség, foglalkoztatás), illetve vannak növekvő fontosságú tényezők is (roma népesség aránya, kor- és háztartásszerkezet). Több olyan folyamatot, struktúrát is feltártak, melyek fenntartják a szegénységet:

- elsődleges munkaerőpiacon elérhető munkahelyek hiánya, tartós, újratermelő/bővülő munkanélküliség;
- szelektív migrációs folyamatok;
- kényszerhelyzetben kialakult, megmerevült túlélési stratégiák (ennek részeként pl. a külföldi munkavállalás).

A szegénység nem tekinthető homogén létállapotnak, hanem sokarcú és egyúttal dinamikus jelenség is, melynek etnikai vetülete több szempontból vita tárgyát képezi. A közmunka megítélése korántsem egyértelmű, számos dilemmát is felvet, mely többé-kevésbé szembemegy az elsődleges munkaerőpiac jellemzőivel, illetve akadályozza az oda való be- és visszailleszkedést. A projektalapú fejlesztéspolitika általában rövidtávon gondolkodik és túlzottan sikerorientált, mely a valódi problémamegoldást nehezen tudja megvalósítani. Fontos lenne az egymásra épülő, szinergikus hatást eredményező projektek és fejlesztések megvalósítása, problémához igazodó és hosszú távú modellprogramok lennének szükségesek problémához igazodó forrásbevonással, a megfelelő célcsoportok elérésével. Számos, projektalapú fejlesztési forrásnak a közszolgáltatások között lenne a helye. Emellett az is említésre került, hogy a projektek egy része indirekt módon okozza a társadalmi szolidaritás degradálódását, illetve közpolitikai lépések is eredményezhetik a szegregálódás erősödését (pl. az egyházi iskolák növekvő közoktatási szerepe).

A plenáris előadásokat követően **Ramháb Mária** a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár igazgató asszonya és az MNVH tanácstagja tartott részletes bemutatást a könyvtár történetéről, szolgáltatásairól és szerteágazó tevékenységéről, közösségépítő szerepéről, melynek elismeréseként 2012-ben elnyerték a „Az év vidékfejlesztő közössége” megtisztelő címet is. A könyvtár fiókkönyvtárainak felújítása és számos további fejlesztésük, a különböző kulturális és klub programok,

illetve képzések szervezésének köszönhetően országos összevetésben is kimagasló látogatottságot sikerült tartósan elérniük. Külön eredménynek tekinthető, hogy a fiatalokat is meg tudták szólítani és bevonítani. Tevékenységüknek betudhatóan a megye szinten minden településén sikeresen tudtak hozzájárulni a könyvtári és egyéb kulturális szolgáltatások magas szintű biztosításához. Az előadás apropóját az adta, hogy a délutáni műhelybeszélgetések exkluzív helyszínét a könyvtár biztosította.

Az összefoglalót készítette:

Pénzes János

egyetemi adjunktus

Debreceni Egyetem, Társadalomföldrajzi és
Területfejlesztési Tanszék

Az összefoglalás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.